

26.06x15.63	1	14	עמוד	כותרת - הארץ	28/05/2015	48038463-6
האוניברסיטה העברית בירושלי - 22111						

שרידים של שיקויי הזיה נמצאו בחפירות ביבנה סקס, סמים ואילים

עידו אפרתי

הרבה לפני שנוסדו בה שכונות מגורים לשוטרים ולאנשי צבא, מתברר שבעיר יבנה הקדומה התקיימה "סצנת סמים" מגוונת, שכ"ללה שימוש בצמחי שיכרון ובחומר מרים מעוררי הזיות. השימוש בחומר מרים הללו נעשה לפני כ-3,000 שנה בתקופת הברזל והוא היה חלק בלתי נפרד מתרבות הפולחן של הפלשתים, ששכנו באזור מישור החוף הדרומי של ארץ כנען, וככל הנראה גם מתרבויות שכנות באזור. השימוש בצמחים ובשיקויים משני תודעה ומעוררי הזיות היה נפוץ בתרבויות רבות בעולם העתיק. ההנחה המקובלת היא כי השימוש בהם היה מרכיב חשוב בהעצמת הנופך המיטי והרוחני של טקסי הפולחן והעניק למשתתפים חוויה אקסטטית רבת עוצמה. כמו כן, ההערכה היא שבחלק מהמקרים, שבהם היו הטקסים כרוכים באקט פיזי מכאיב, שימשו צמחי הסם גם בתור חומר מאלחש. טכנולוגיות מעבדה שפותחו לאורך השנים, ושנמצאות כיום גם בשירות הארכיאולוגיה, מאפשרות לשחזר ולמצוא שרידים

ממשיים לאותם חומרים גם לא-חר אלפי שנים. ניתוח הממצאים מבור הגניזה שהתגלה ביבנה לפי ני כעשור הוא דוגמה לכך. מדובר בעדות העתיקה ביותר לשימוש פולחני בצמחים ממשפחת צמחי השיכרון – צמח מקומי מוכר בעל אפקט משכר בדומה לא-לכוהול. המחקר על הממצאים יוצג היום ביום עיון באוניברסיטה העברית בשיתוף רשות העתיקות. יום העיון, שכותרתו "סקס, סמים ורר"

השימוש בחומרים היה חלק בלתי נפרד מהפולחן של הפלשתים, ששכנו במישור החוף הדרומי

קנרול", יעסוק בשלושת המרכיבים הללו בראייה ארכיאולוגית. בור הגניזה ביבנה התגלה באופן מקרי על גבעה במרחק כמה מאות מטרים מאתר תל יבנה שבדרום העיר, בעקבות עבר דות שנערכו באזור להקמת גן ציבורי שהובילו לחשיפתו. בשנת 2002 נחפר האתר באופן מסודר על ידי רשות העתיקות, על ידי הארכיאולוג ד"ר רו קלטה או

איש רשות העתיקות וכיום מרצה באוניברסיטת הלסינקי, בשיתוף פרופ' צוקל מאוניברסיטת מיינץ וד"ר עירית ציפר ממוזיאון ארץ ישראל בתל אביב. בבור, שקוטרו ועומקו כשני מטרים, התגלו אלפי כלי חרס קטנים ששימשו לפולחן. בין השאר, נמצאו בו כלי פורחן שונים, כולל "כני פולחן", מזבחות מחרס ואבן וקערות שונות ובהן קערות מעוגלות, קערות על רגל (המכונות "קובעות") ופכיות (כלים קטנים סגורים בעלי צוואר דק). על פי החוקרים, לפחות בחלק מהכלים נעשה שימוש בצמחי השיכרון ובחומרים מעוררי הזיות כמו אגוז מוסקט. קלטר ועמיתיו העריכו כי מדובר בבור גניזה שהיה שייך למקדש בתל יבנה.

מבחר של כלי פולחן שהתגלו בבור הגניזה הועברו ליד ד"ר דבור נמדד וד"ר אלון עמרני מהמכון למדעי כדור הארץ באוניברסיטה העברית, שערכו אנליזה של הממצאים. זו העלתה גילויים חדשים בנוגע לשימוש בסמים במסגרת טקסי פולחן באזור. "ההנחה היא שבטקסי הפולחן נעשה שימוש מושך בצמחים משני תודעה", מסבירה נמדד. "הבעיה העיקרית

היא שממצאים בוטניים כמו פרחים ועלים לא שורדים כל כך הרבה שנים. כדי לאתר אותם אנחנו מחפשים את המולקולות הנקוביות של כלי החרס, שם חלקם יכולים לשרוד. באמצעות שיטות של המסחר, חומרים אורגניים אנחנו מצליחים לבודד מולקולות של החומר ולזהות ולסווג אותן". במסגרת זאת מצאו החוקרים בשברים של הפכיות מולקולות

כלי הפולחן שהתגלו סמוך לתל יבנה, ובתוכם הסמים צילומים: לאוניד פדרול, רו קלטר ואבי אוהיון / לע"מ

של צמח ממשפחת צמחי השיכרון. לדבריה, מה שאפשר לאתר את הצמח בכלי הפולחן העתיקים היה העובדה שהוא נשמר בצורתו הטבעית והושרה בשמן זית. ואולם, כאשר מדברים על סמים מעוררי הזיות אחרים, איתור השרידים מורכב יותר. "בכלים אחרים החומר רים שמצאנו בלויים והרוסים יותר, כיוון שהם כנראה עברו תהליך חימום", אומרת נמדד. "אנחנו מניחים

שהיה בהם אגוז מוסקט, שהיה ידוע כחומר הזיות". לדבריה, תחום המחקר של "ארכיאולוגיה חושית" נמצא בתחילת הדרך ועדיין חסר מידע רב לגביו. "ככל שנגיע ליותר ממצאים ונשווה אותם לעוד תרבויות שהתקיימו באזור, נוכל לענות על יותר שאלות, כמו למשל מה הן הביאו אתן מעבר לים ומה התבסס על שימוש מקומי", היא אומרת.